

Tupakkatuotteiden yhteiskäyttö yläkouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa 2000–2015

Päälöydökset

- Pelkkien savukkeiden päivittäinen ja satunnainen käyttö vähenivät tytöillä ja pojilla kaikissa oppilaitostyypeissä 2000–2015.
- Tytöillä pelkkien savukkeiden polttaminen on yhä yleisin tapa käyttää tupakkaa.
- Pojilla savukkeiden ja nuuskan yhteiskäyttö on nykyään yleisin tapa käyttää tupakkaa.
- Pelkkä nuuskaaminen pysyi tytöillä harvinaisena. Nuuskan ja savukkeiden yhteiskäyttö yleistyi hieman, erityisesti ammattiin opiskelevilla tytöillä.
- Pelkän nuuskan päivittäiskäyttö on pysynyt pojilla vähäisenä viime vuosien kasvusta huolimatta.
- Tupakoimattomien osuus kasvoi tytöillä kaikissa oppilaitostyypeissä vuosina 2000–2015. Pojilla aiemmin laskussa ollut osuus kääntyi uudelleen nousuun vuosina 2013–2015.
- Nikotiinisähkösavukkeen päivittäinen käyttö oli vuonna 2015 yleisintä ammattiin opiskelevilla pojilla.
- Nikotiinisähkösavukkeen käyttö oli yleisintä niillä, jotka myös tupakoivat ja nuuskasivat.

Kirjoittajat:

Hanna Ollila
Asiantuntija, THL

Otto Ruokolainen
Asiantuntija, THL

JOHDANTO

Kouluterveyskyselyn¹ mukaan nuorten päivittäinen tupakointi väheni yläkouluissa ja lukioissa vuosina 2000–2015. Myös ammattiin opiskelevilla, joiden tupakointi on moninkertaista yläkoululaisiin ja lukiolaisiin nähden, tapahtui laskua vuosina 2010/2011. Päivittäinen nuuskaaminen puolestaan yleistyi viime vuosina poikien keskuudessa niin yläkouluissa, lukioissa kuin ammatillisissa oppilaitoksissa.

Savukkeiden ja nuuskan käytön erillinen seuranta ei kuitenkaan anna kokonaiskuvausta nuorten tupakkatuotteiden käytöstä. Nuorten terveystapatutkimuksen² sekä varusmiestutkimusten^{3,4} mukaan savukkeiden ja nuuskan yhteiskäyttö on nuorten poikien ja miesten keskuudessa suhteellisen yleistä.

Viime vuosina myös sähkösavukekokeilut ovat yleistyneet nuorten keskuudessa.² Vaikka sähkösavuke ei ole tupakkatuote, se voi nikotiinituotteena aiheuttaa riippuvuutta.

Tässä julkaisussa tarkastellaan nuorten tupakkatuotteiden yhteiskäyttöä ja sen kehitystä yläkouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuosina 2000–2015. Samalla päivitetään aiempi, vuodet 2000–2013 sisältänyt julkaisu.⁵ Lisäksi raportoidaan vuonna 2015 ensimmäistä kertaa kysytyt tiedot sähkösavukkeiden käytöstä, oppilaitostyypeittäin ja tupakkatuotteiden käytön mukaan.

TUPAKKATUOTTEIDEN PÄIVITTÄINEN KÄYTTÖ

Pelkkien savukkeiden päivittäiskäyttö väheni sekä tytöillä että pojilla kaikissa oppilaitostyypeissä vuosina 2000–2015 (Kuvio 1 & Liitetaulukko 1).

Tyttöjen keskuudessa päivittäinen nuuskaaminen ja sen myötä myös savukkeiden ja nuuskan yhteiskäyttö päivittäin pysyivät harvinaisena. Ammattiin opiskelevilla tytöillä satunnainen nuuskaaminen päivittäistupakoinnin ohella kuitenkin yleistyi viime vuosina, mutta yläkoulussa ja lukiossa se näyttää olevan vakiintumassa vähäiselle tasolle.

Pojilla pelkän nuuskan päivittäiskäyttö yleistyi viime vuosina kaikissa oppilaitostyypeissä. Yläkoulussa kasvua on havaittavissa vuodesta 2013 lähtien, mutta toisen asteen oppilaitoksissa se alkoi jo vuosina 2010/2011.

Pojilla satunnaistupakointi päivittäisen nuuskaamisen ohella on ollut kasvussa lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa erityisesti vuodesta 2010/2011. Yläkoulussa se on pysynyt vähäisenä.

Poikien päivittäinen tupakointi yhdessä satunnaisen nuuskaamisen kanssa laski ensin 2000-luvun alkupuolella mutta yleistyi sitten hieman eri trendein yläkouluissa, lukioissa ja ammattiin opiskelevilla. Vuosina 2013–2015 se väheni kaikissa näissä ryhmissä.

Päivittäin sekä savukkeita että nuuskaa käyttävien poikien osuus on kasvanut vuoden 2008/2009 jälkeen yläkouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Lukioissa osuus on pysynyt pienenä eikä siinä ole tapahtunut muutoksia.

Näin tutkimus tehtiin

Kouluterveyskysely tehdään peruskoulujen 8. ja 9.luokkalaissille sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Vertailukelpoista tietoa on kerätty peruskouluissa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008. Vuoteen 2011 asti kysely toteutettiin parillisina vuosina Etelä-Suomessa, Itä-Suomessa ja Lapissa sekä parittomina vuosina muualla Suomessa sekä Ahvenanmaalla. Trendianalyysieja varten parilliset ja parittomat vuodet yhdistetään ja raportoidessa merkitään kauttaviivalla. Vuodesta 2013 lähtien kysely on tehty samaan aikaan koko maassa.

Tässä julkaisussa tutkitaan nuorten nuuskan ja savukkeiden yhteiskäytön trendejä vuosina 2000–2015 (ammatilliset oppilaitokset 2008–2015). Koko aineistossa vastaajia oli 1 298 950, poikia 48,6% ja tyttöjä 51,4%. Yläkoululaisia aineistosta oli 761278 (58,6%), lukiolaisia 389533 (30,0%) ja ammattiin opiskelevia 148139 (11,4%). Aineiston tarkasteluun käytettiin ristiintaulukointia. Desimaalit pyöristettiin tasaluvuiksi.

Nuuskan käyttöä kysyttiin vuoteen 2007 asti kysymyksellä ”Nuuskaatko nykyisin?” (En lainkaan/Silloin tällöin/Päivittäin). Vuodesta 2008 eteenpäin kysymys on ollut ”Nuuskaatko?” (En lainkaan/Olen kokeillut kerran/Nuuskaan silloin tällöin/ Nuuskaan päivittäin).

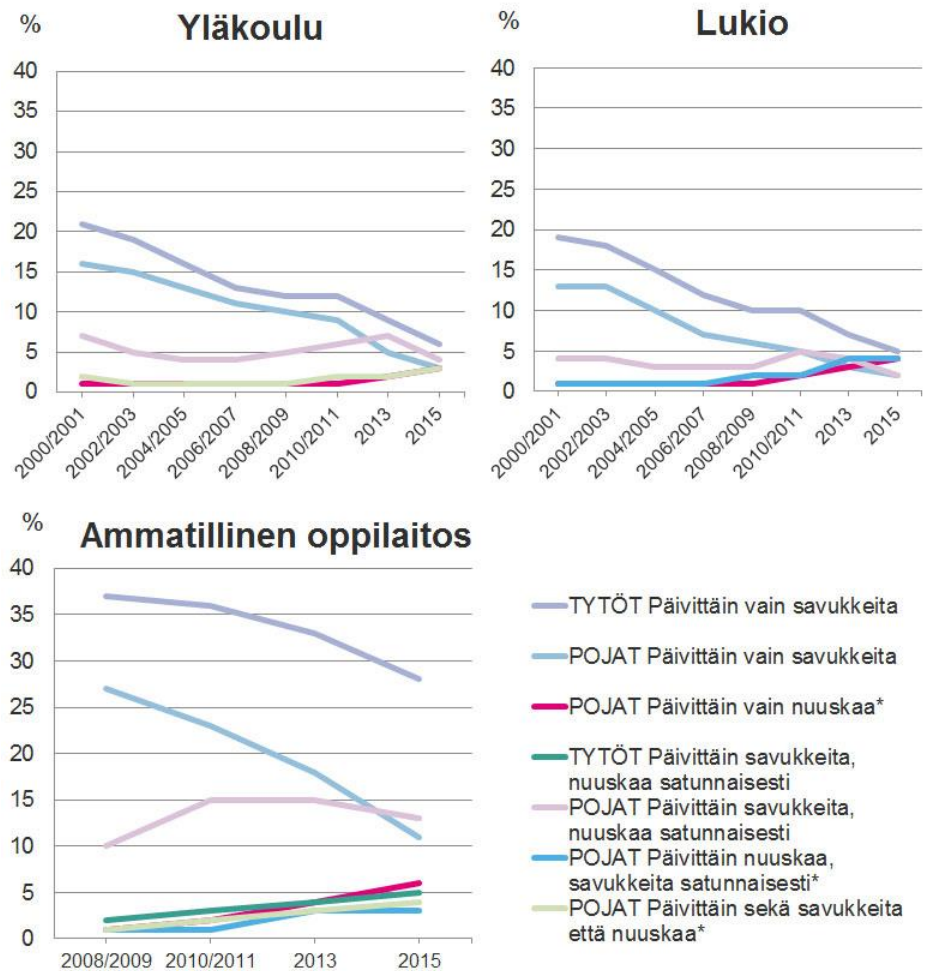
Tupakointia kysyttiin kysymyksillä ”Kuinka monta savuketta, piipullista ja sikaria olet polttanut yhteensä tähän mennessä?” (En yhtään/Vain yhden/Noin 2-50/Yli 50) ja ”Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten nykyistä tupakointiasi?” (Päivittäin/Kerran viikossa tai useammin/Harvemmin kuin kerran viikossa/Lakossa tai lopettanut/En tupakoi). Savukkeiden käytön ehtona oli 2-50 savukkeen polttaminen. Koska piipun ja sikarien poltto on nuorten keskuudessa hyvin vähäistä, em. kysymysten katsotaan kuvaavan lähinnä savukkeiden käyttöä.

Vastauksien perusteella muodostettiin uusi yhteiskäyttöä kuvaava muuttuja, joka raportoitiin sellaisenaan (Liitetaulukko 1). Yksityiskohtaisesta luokittelusta muodostettiin myös karkeampi, nykykäyttöä (päivittäinen ja satunnainen yhdessä) kuvaava neliluokkainen muuttuja (Liitetaulukko 2).

Sähkösavukkeiden käytöstä kysyttiin ensimmäistä kertaa vuonna 2015. Kysymyksen ”Käytätkö sähkösavuketta, joka sisältää seuraavia aineita - Nikotiinia” (En lainkaan/Olen kokeillut/Kyllä, satunnaisesti/Kyllä, päivittäin) jakauma raportoitiin sellaisenaan sekä joskus nikotiinisähkösavuketta käyttäneiden osuuksina.

Kuvio 1.

Päivittäisen tupakkatuotteiden käytön kehitys yläkouluissa ja lukioiden vuosina 2000–2015 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuosina 2008–2015.

* Tyttöillä osuus ei ole yli 2 % yhtenäikään tutkimusvuotena missään oppilaitostyyppissä. Osuutta ei näytetä siksi kuviossa.

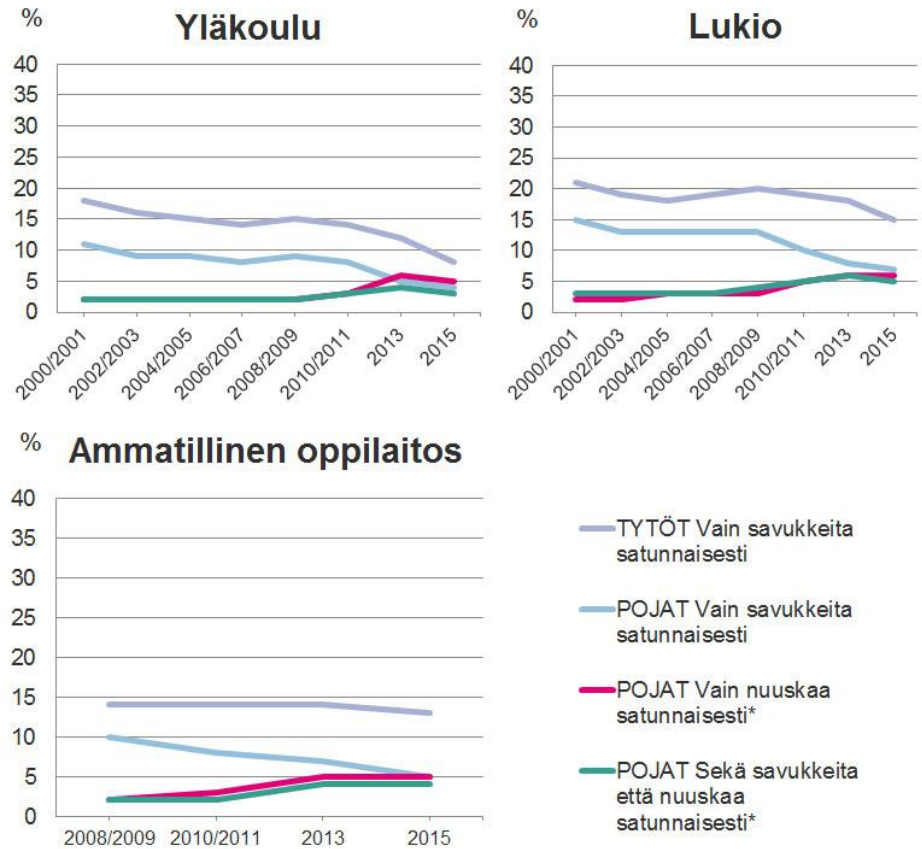
TUPAKKATUOTTEIDEN SATUNNAINEN KÄYTTÖ

Pelkkä satunnaistupakointi on ollut koko tutkimusajan selvästi yleisempää tytöillä kuin pojilla kaikissa oppilaitostyypeissä (Kuvio 2 & Liitetaulukko 1). Se pysyi pitkään lähes samalla tasolla, mutta viime vuosina selvempää laskua on havaittavissa yläkouluissa ja lukioissa sekä tytöillä että pojilla. Ammattiin opiskelevilla pojilla laskua on esiintynyt jatkuvasti, mutta tytöillä osuus laski vain hieman 2013–2015.

Pelkän nuuskan satunnainen käyttö yleistyi pojilla kaikissa oppilaitostyypeissä 2008/2009–2013. Vuosina 2013–2015 kasvu pysähtyi toiseen asteen oppilaitoksissa korkeimmalle havaitulle tasolle ja laski hieman yläkouluissa. Tyttöillä se on pysynyt harvinaisena koko tutkimusajan.

Satunnaisesti tapahtuva nuuskan ja savukkeiden yhteiskäyttö on pysynyt tytöillä vähäisenä. Pojilla siinä esiintyi aiemmin kasvua kaikissa oppilaitostyypeissä. Vuosina 2013–2015 havaittiin kuitenkin laskua yläkouluissa ja lukioissa, osuuden jäädessä paikoilleen ammatillisissa oppilaitoksissa.

Kuvio 2. Satunnaisen tupakkatuotteiden käytön kehitys yläkouluissa ja lukioiden vuosina 2000–2015 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuosina 2008–2015.

* Tyttöillä osuus ei ole yli 2 % yhtenäkkään tutkimusvuotena missään oppilaitostyyppissä. Osuutta ei näytetä siksi kuviossa

TUPAKOIMATTOMUUS

Tupakoimattomien, tässä tapauksessa niiden jotka eivät käytä savukkeita eikä nuuskaa, osuus on kasvanut tytöillä kaikissa oppilaitostyypeissä vuosina 2000–2015 (Kuvio 3 & Liitetaulukko 2). Yläkouluissa osuus pysytteli hetkellisesti paikoillaan vuosina 2006/2007–2011 ja lukioissa 2008/2009–2011, mutta ammatillisissa oppilaitoksissa kasvu jatkui koko seuranta-ajan.

Pojilla tupakoimattomien osuus kasvoi yläkouluissa ja lukioissa vuosiin 2006/2007 asti, jonka jälkeen se kääntyi laskuun. Vuosina 2013–2015 se kuitenkin kääntyi näissä ryhmissä jälleen nousuun. Ammatillisissa oppilaitoksissa osuus pysyi pojilla samalla tasolla 2008/2009–2013, mutta on kasvanut tämän jälkeen.

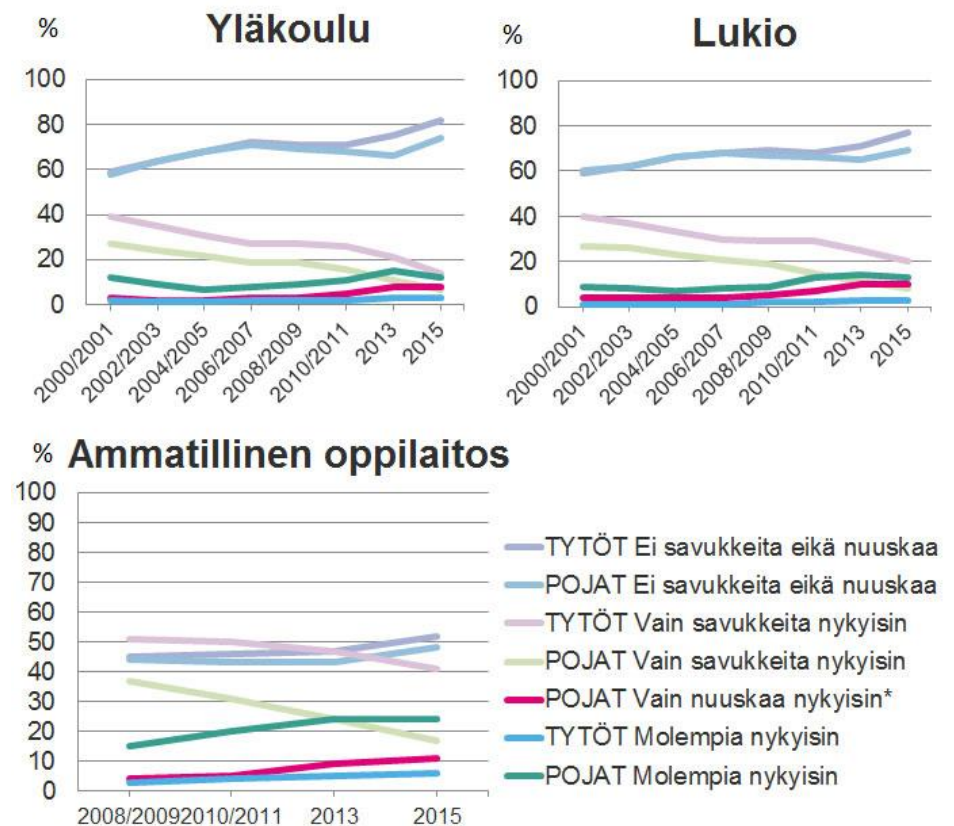
TYYPILLISIN TAPA KÄYTTÄÄ TUPAKKAA

Pelkästään savukkeita nykyisin – päivittäin tai satunnaisesti – käyttävien osuus on pienentynyt sekä tytöillä että pojilla kaikissa oppilaitostyypeissä varsin tasaisesti koko tutkimusajan (Kuvio 3 & Liitetaulukko 2).

Tytöillä nykyisin pelkästään nuuskaa käyttävien osuus on pysynyt hyvin pienenä eikä siinä ole tapahtunut merkittäviä muutoksia tutkimusaikana. Yläkoulun pojilla pelkästään nuuskaa käyttävien osuus on ollut kasvussa vuosien 2008/2009 jälkeen, lukiossa vastaavasti vuosien 2006/2007 jälkeen. Näissä ryhmissä osuus ei kuitenkaan enää kasvanut viimeisen kahden mittauskerran välillä. Ammattiin opiskelevilla pojilla osuus kasvoi koko seuranta-ajan.

Sekä savukkeita että nuuskaa käyttävien osuus on pysynyt tytöillä yläkouluissa ja lukioissa pienenä, mutta pientä yleistymistä on havaittavissa. Ammattiin opiskelevilla tytöillä osuus on selkeämmin kasvussa. Pojilla molempia tuotteita käyttävien osuus laski vuoteen 2004/2005 asti sekä yläkouluissa että lukioissa. Sen jälkeen osuus kasvoi molemmissa ryhmissä, mutta kääntyi uudelleen laskuun vuonna 2013. Ammattiin opiskelevilla pojilla osuus kasvoi vuoteen 2013, jonka jälkeen se jäi samalle tasolle.

Kuvio 3. Tupakoimattomuus ja tupakkatuotteiden nykyinen (päivittäinen ja satunnainen) käyttö yläkouluissa ja lukioissa vuosina 2000–2015 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuosina 2008–2015.

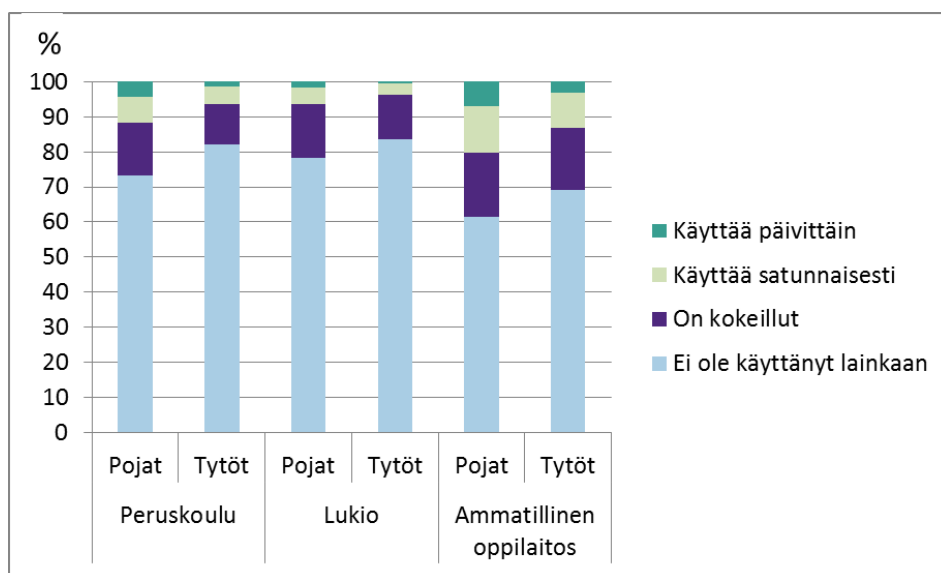
* Tyttöillä osuus ei ole yli 2 % yhtenäkkään tutkimusvuotena missään oppilaitostyyppissä. Osuutta ei näytetä siksi kuviossa

SÄHKÖSAVUKE JA SEN KÄYTTÖ TUPAKKATUOTTEIDEN OHELLA

Nikotiinia sisältävän sähkösavukkeen käyttö oli lähes yhtä yleistä kuin sähkösavukkeen käyttö ylipäänsä (Kuvio 4 & Liitetaulukko 4). Nikotiinia sisältävän sähkösavukkeen päivittäinen käyttö vuonna 2015 oli yleisintä ammattiin opiskelevilla pojilla (7 %) ja toiseksi yleisintä yläkoulun pojilla (4 %). Lukiolaispojista kaksi prosenttia ilmoitti käyttävänsä sitä päivittäin. Tytöillä päivittäinen käyttö oli vähäistä sekä yläkouluissa että lukioissa (1 %), mutta hieman yleisempää ammattiin opiskelevilla (3 %).

Satunnainen nikotiinisähkösavukkeen käyttö oli yleisintä ammatillisten oppilaitosten pojilla (13 %) ja tytöillä (10 %). Peruskoulun pojissa satunnaisesti käyttäviä oli seitsemän prosenttia, tytöissä viisi prosenttia. Lukioissa vastaavat osuudet olivat viisi ja kolme prosenttia.

Kuvio 4. Nikotiinisähkösavukkeen käyttö yläkouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa, vuosi 2015.

Nikotiinisähkösavuketta kokeilleiden ja nykyisin käyttävien ryhmiä tarkasteltiin myös yhtenä, joskus nikotiinisähkösavuketta käyttäneiden ryhmänä. Tähän ryhmään kuului yläkouluissa 27 prosenttia pojista ja 18 prosenttia tytöistä, lukioissa 22 prosenttia pojista ja 16 prosenttia tytöistä. Ammatillisissa oppilaitoksissa osuudet olivat selvästi suurempia: pojilla 39 ja tytöillä 31 prosenttia.

Nikotiinisähkösavukkeen käytön jakautumista tarkasteltiin lisäksi suhteessa nykyiseen savukkeen, nuuskan tai näiden rinnakkaiseen käyttöön (Taulukko 1 & Liitetaulukko 3). Kaikissa oppilaitostyypeissä ja molemmilla sukupuolilla nikotiinisähkösavuketta joskus käyttäneiden osuus oli suurin savukkeita ja nuuskaa rinnakkain käyttävien ryhmässä. Toiseksi suurin osuus kaikissa oppilaitostyypeissä ja molemmilla sukupuolilla oli nykyisin pelkästään savukkeita käyttävien keskuudessa.

Niistä nuorista, jotka eivät käyttäneet savukkeita tai nuuskaa, valtaosa ei ollut koskaan käyttänyt nikotiinisähkösavuketta (Taulukko 1). Suurin joskus käyttäneiden osuus tupakoimattomien keskuudessa löytyi ammattiin opiskelevilta pojilta, joista noin joka seitsemäs ilmoitti vähintään kokeilleensa nikotiinisähkösavuketta. Seuraavaksi suurin osuus, noin kymmenesosa, havaittiin yläkoulun pojilla ja ammattiin opiskelevilla tytöillä.

Taulukko 1. Nikotiinisähkösavuketta joskus vähintään kokeilleiden osuus (%) nykyisen (päivittäisen tai satunnaisen) tupakkatuotteiden käytön mukaan yläkouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa, vuosi 2015.

	<u>Yläkoulu</u>		<u>Lukio</u>		<u>Ammatillinen oppilaitos</u>	
	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	11	7	8	7	14	10
Vain savukkeita nykyisin	63	63	46	46	55	51
Vain nuuskaa nykyisin	52	66	40	30	46	38
Molempia nykyisin	83	87	64	65	72	71

Kun nikotiinisähkösavukkeiden käytön jakaumaa tarkasteltiin tarkemmin tupakointistatuksen mukaan (Liitetaulukko 3), havaittiin päivittäistä nikotiinisähkösavukkeiden käyttöä esiintyvän yleisimmin ryhmässä, jossa käytettiin päivittäin myös savukkeita ja nuuskaa.

Satunnaista nikotiinisähkösavukkeiden käyttöä esiintyi yleisimmin ryhmässä, jossa käytettiin entuudestaan päivittäin savukkeita ja satunnaisesti nuuskaa. Ilmiö esiintyi kaikissa oppilaitostyypeissä. Nikotiinisähkösavuketta kokeilleita, mutta ei nykyään käyttäviä, löytyi tasaisesti eri ryhmistä.

YHTEENVETO

Pelkkien savukkeiden päivittäinen käyttö väheni tytöillä ja pojilla kaikissa oppilaitostyypeissä 2000–2015. Harvinaisinta se on nykyään lukiolaispojilla (2 %). Myös pelkkien savukkeiden satunnainen käyttö väheni kaikissa ryhmissä. Se on ollut koko tutkimusajan selvästi yleisempää tytöillä kuin pojilla. Yleisintä se on yhä lukiolaistytöillä (15 %).

Tupakoimattomien osuus jatkoi kasvuaan tytöillä kaikissa oppilaitostyypeissä. Paras tilanne on yläkouluissa, joissa osuus oli tytöillä vuonna 2015 jo yli neljä viidestä (82 %) ja pojilla lähes kolme neljästä (74 %). Aiemmin pojilla laskussa ollut tupakoimattomien osuus kääntyi vuosina 2013–2015 uudelleen nousuun kaikissa oppilaitostyypeissä.

Vuonna 2015 yleisin tapa käyttää tupakkaa – päivittäin tai satunnaisesti – oli tyttöjen keskuudessa yhä pelkkien savukkeiden polttaminen. Nuuskaaminen ja sen myötä tuotteiden yhteiskäyttö pysyi tytöillä harvinaisena. Satunnainen nuuskaaminen päivittäistupakoinnin ohella kuitenkin yleistyi ammattiin opiskelevilla tytöillä, mutta yläkouluissa ja lukiossa se näyttää olevan vakiintumassa vähäiselle tasolle.

Pojilla nuuskan ja savukkeiden yhteiskäyttö oli yleisin tupakkatuotteiden käyttötapa kaikissa oppilaitostyypeissä. Sekä savukkeita että nuuskaa nykyisin – päivittäin tai satunnaisesti – käyttävien osuus oli yläkouluissa 12 prosenttia, lukioissa 13 prosenttia ja ammatillisissa oppilaitoksissa 24 prosenttia.

Nuuskaamisen ja yhteiskäytön eri muotojen osalta yläkoulun pojilla yleisintä vuonna 2015 oli vain nuuskan satunnainen käyttö ja satunnainen nuuskaaminen päivittäisen tupakoinnin ohella. Lukiolaispojilla yleisintä oli pelkkä satunnainen nuuskaaminen ja molempien tuotteiden satunnaiskäyttö. Ammattiin opiskelevilla pojilla satunnainen nuuskaaminen päivittäistupakoinnin rinnalla erottui yleisyydessä edelleen selkeästi muista nuuskan käytön muodoista.

Pojilla pelkän nuuskan päivittäiskäyttö on pysynyt vähäisenä viime vuosien kasvusta huolimatta. Yleisintä se on ammattiin opiskelevilla pojilla. Vuonna 2015 pelkästään nuuskaa nykyisin – päivittäin tai satunnaisesti – käyttävien osuus oli pojilla yläkouluissa ja lukioissa ensimmäistä kertaa suurempi kuin pelkästään savukkeita nykyisin käyttävien osuus. Ammatillisissa oppilaitoksissa pelkkien savukkeiden käyttö pysyi kuitenkin yhä yleisempänä kuin pelkän nuuskan käyttö.

Sähkösavukkeen käytöstä kysyttiin Kouluterveyskyselyssä ensimmäisen kerran vuonna 2015. Tässä julkaisussa käsiteltiin ainoastaan nikotiinia sisältäviä sähkösavukkeita, koska kiinnostuksen kohteena oli niiden käyttö savukkeita ja/tai nuuskaa käyttävien keskuudessa.

Nikotiinia sisältävän sähkösavukkeen päivittäinen käyttö vuonna 2015 oli yleisintä ammattiin opiskelevilla pojilla. Jos tarkastellaan päivittäistä ja satunnaista käyttöä yhdessä, nykyinen nikotiinisähkösavukkeen käyttö oli yleisintä ammattiin opiskelevilla pojilla (20 %) ja tytöillä (13 %). Nikotiinisähkösavukkeen käyttö painottui kaikissa oppilaitostyypeissä ryhmään, jossa myös tupakoitiin ja nuuskattiin. Nikotiinisähkösavukkeen kokeilut ja käyttö olivat vähäisiä niiden keskuudessa, jotka eivät tupakoineet tai nuuskanneet. Kokeiluja kuitenkin esiintyi.

KIRJALLISUUTTA

1. Kouluterveyskysely. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015, Helsinki. Verkkoaineistot:

www.thl.fi/kouluterveyskysely

2. Kinnunen JM, Pere L, Lindfors P, Ollila H, Rimpelä A. Nuorten terveystapatutkimus 2015 – Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:31, Helsinki.

3. Hamari A, Toljamo T, Kinnula V, Nieminen P. Dual use of cigarettes and Swedish snuff (snus) among young adults in Northern Finland. *Eur J Public Health* 2012;23(5):768–77.

4. Mattila VM, Raisamo S, Pihlajamäki H, Mäntysaari M, Rimpelä A. Sports activity and the use of cigarettes and snus among young males in Finland in 1999–2010. *BMC Public Health*. 2012;12:230–7.

5. Rauhala T, Ollila H, Ruokolainen O. Tupakkatuotteiden yhteiskäyttö yläkouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa 2000-luvulla. Tutkimuksesta tiiviisti 20, syyskuu 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

6. Ruokolainen O, Ollila H, Sandström P, Heloma A. Kiistanalainen sähkösavuke – käytön yleisyys, muutokset ja taustatekijät. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):1.

7. Post A, Gilljam H, Rosendahl, Bremberg S, Galant M-R. Symptoms of nicotine dependence in a cohort of Swedish youths: a comparison between smokers, smokeless tobacco users and dual tobacco users. *Addiction* 2010;105:740–6.

8. Testejä tupakkariippuvuuden arviointiin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkkoaineistot: <http://bit.ly/1VBa0dY>

9. Wickholm S, Lahtinen A, Ainamo A, Rautalahti M. Nuuskan terveyshaitat. Lääketieteellinen Aikakauskirja *Duodecim* 2012;128(10):1089–96.

10. Ruokolainen O, Ollila H, Sandström P, Heloma A. Sähkösavukkeiden terveyteen liittyvät vaikutukset ja teho tupakoinnin lopettamisessa. Tutkimuksesta tiiviisti 19, kesäkuu 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
PI 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-302-612-4 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-612-4>

POHDINTA

Tytöillä savuttomuus on yleistynyt varsin tasaisesti 2000-luvun ajan ilman merkittävää lisääntymistä nuuskan käytössä. Pelkkä nuuskaaminen on tytöillä yhä hyvin vähäistä, mutta erityisesti ammattiin opiskelevilla tytöillä satunnainen nuuskaaminen tupakoinnin ohella on lisännyt suosiotaan viime vuosina. Tyttöjen nuuskaamisen säilyttäminen vähäisenä on siksi ajankohtainen haaste. Satunnaistupakointi on ollut tytöillä koko tutkimusajan huomattavasti yleisempää kuin pojilla. Sen vähentäminen on jäänyt vähäisemmälle huomiolle.

Poikien keskuudessa nuuskaamisen ja erityisesti yhteiskäytön lisääntyminen katkaisivat vuosien 2006/2007 tienoilla aiemman myönteisen kehityksen tupakoimattomuuden yleistymisessä. Vuosina 2013–2015 täysin tupakoimattomien osuus lähti kuitenkin nousuun myös pojilla kaikissa oppilaitostyypeissä. Tämän kehityksen ylläpito ja vahvistaminen on tärkeää. Nuuskan ja savukkeiden yhteiskäyttö on pojilla nykyään yleisin tupakan käyttötapa ja sen ehkäisy ja vähentäminen vaativat työtä. Nuuska on ylipäänsä otettava aiempaa paremmin huomioon tupakoinnin ehkäisyssä.

Nykyinen nikotiinisähkösavukkeiden sääntely ei ole onnistunut estämään niiden hankintaa, kokeilua ja käyttöä nuorten keskuudessa. Vaikka käyttäjien osuudet eivät ole suoraan vertailtavissa eri tutkimusten välillä, päivittäin sähkösavuketta käyttävien osuudet näyttävät tämän tutkimuksen perusteella olevan nuorilla korkeammalla tasolla kuin aikuisväestössä.⁶ Nikotiinisähkösavukkeiden kokeilua esiintyi tässä tutkimuksessa vähäisissä määrin myös tupakoimattomien nuorten keskuudessa. Se luo riskin nikotiiniriippuvuuden kehittymiselle ilman aiempaa tupakkatuotteiden käyttöä.

Nuoren kehittyvät aivot ovat erityisen alttiita nikotiiniriippuvuuden syntymiselle. Nuuskan ja savukkeiden rinnakkaiskäyttö sekä nuuskan säännöllinen käyttö näyttävät olevan yhteydessä vielä voimakkaampaan nikotiiniriippuvuuteen kuin ainoastaan savukkeita käytettäessä.⁷ Mikäli lisänä käytetään vielä nikotiinia sisältäviä sähkösavukkeita – kuten tämän tutkimuksen perusteella usein tehtiin – nikotiiniriippuvuuden kehittyminen on vakava huolenaihe. Sen ensi merkkien tunnistamiseen⁸ ja niistä keskustelemiseen esimerkiksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon vastaanotoilla on kiinnitettävä huomiota.

Sekä savukkeet että nuuska ovat terveydelle haitallisia. Nuuskan käyttö kasvat-
taa sydän- ja aivoinfarktin, sydämen vajaatoiminnan sekä useiden syöpien riskiä.⁹ Tavallisimpia nopeastikin ilmeneviä terveyshaittoja ovat suun alueen vauriot. Sähkösavukkeiden osalta haitat ovat vielä pitkälti tuntemattomia.¹⁰ Erytisen paljon kysymyksiä liittyy siihen, miten ne vaikuttavat elimistössä, jossa ei ole entuudestaan tupakan aiheuttamia vaurioita.

Savukkeiden suosion lasku ja täysin tupakoimattomien osuuden kasvu nuorten keskuudessa ovat merkittäviä saavutuksia. Hyvä kehityksen ylläpito ja uusiin haasteisiin vastaaminen vaativat kuitenkin yhä panostusta.

Tämän julkaisun viite: Ollila H & Ruokolainen O. Tupakkatuotteiden yhteiskäyttö yläkouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa 2000–2015. Tutkimuksesta tiiviisti 2, helmikuu 2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

LIITTEET

Liitetaulukko 1. Savukkeiden ja nuuskan yhteiskäytön jakauma (%) yläkouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa tutkimusvuoden mukaan vuosina 2000–2015.

	<u>2000/2001</u>		<u>2002/2003</u>		<u>2004/2005</u>		<u>2006/2007</u>		<u>2008/2009</u>		<u>2010/2011</u>		<u>2013</u>		<u>2015</u>	
	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T
Yläkoulu																
Päivittäin vain savukkeita	16	21	15	19	13	16	11	13	10	12	9	12	5	9	3	6
Päivittäin vain nuuskaa	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	2	0	3	0
Päivittäin sekä savukkeita että nuuskaa	2	0	1	0	1	0	1	0	1	0	2	0	2	0	3	0
Päivittäin savukkeita, nuuskaa satunnaisesti	7	1	5	1	4	1	4	1	5	1	6	2	7	2	4	2
Päivittäin nuuskaa, savukkeita satunnaisesti	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	2	0	2	0
Satunnaisesti sekä savukkeita että nuuskaa	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	3	0	4	1	3	1
Satunnaisesti vain savukkeita	11	18	9	16	9	15	8	14	9	15	8	14	5	12	4	8
Satunnaisesti vain nuuskaa	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	3	0	6	0	5	0
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	58	59	64	64	68	68	71	72	69	71	68	71	66	75	74	82
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Lukio																
Päivittäin vain savukkeita	13	19	13	18	10	15	7	12	6	10	5	10	3	7	2	5
Päivittäin vain nuuskaa	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	2	0	3	0	4	0
Päivittäin sekä savukkeita että nuuskaa	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
Päivittäin savukkeita, nuuskaa satunnaisesti	4	1	4	0	3	0	3	1	3	1	5	1	4	1	2	1
Päivittäin nuuskaa, savukkeita satunnaisesti	1	0	1	0	1	0	1	0	2	0	2	0	4	0	4	0
Satunnaisesti sekä savukkeita että nuuskaa	3	0	3	0	3	0	3	1	4	1	5	1	6	1	5	1
Satunnaisesti vain savukkeita	15	21	13	19	13	18	13	19	13	20	10	19	8	18	7	15
Satunnaisesti vain nuuskaa	2	0	2	0	3	0	3	0	3	0	5	1	6	1	6	1
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	60	59	62	62	66	66	68	68	67	69	66	68	65	71	69	77
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Ammatilliset oppilaitokset

Päivittäin vain savukkeita	27	37	23	36	18	33	11	28
Päivittäin vain nuuskaa	1	0	2	0	4	0	6	0
Päivittäin sekä savukkeita että nuuskaa	1	0	2	0	3	0	4	0
Päivittäin savukkeita, nuuskaa satunnaisesti	10	2	15	3	15	4	13	5
Päivittäin nuuskaa, savukkeita satunnaisesti	1	0	1	0	3	0	3	0
Satunnaisesti sekä savukkeita että nuuskaa	2	0	2	1	4	1	4	1
Satunnaisesti vain savukkeita	10	14	8	14	7	14	5	13
Satunnaisesti vain nuuskaa	2	0	3	1	5	1	5	1
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	44	45	43	46	43	47	48	52
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100	100	100

P = Pojat, T = Tytöt. Poikkeamat 100:sta prosentista Yhteensä-riveillä johtuvat desimaalien pyöristyksistä.

Liitetaulukko 2. Nykyisen (sekä päivittäisen että satunnaisen) tupakkatuotteiden käytön jakauma (%) yläkouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa tutkimusvuoden mukaan vuosina 2000–2015.

	2000/2001		2002/2003		2004/2005		2006/2007		2008/2009		2010/2011		2013		2015	
	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T
Yläkoulu																
Vain savukkeita nykyisin	27	39	24	35	22	31	19	27	19	27	16	26	11	21	7	14
Vain nuuskaa nykyisin	3	0	2	0	2	0	3	0	3	0	5	0	8	0	8	1
Molempia nykyisin	12	2	9	1	7	1	8	2	9	2	11	2	15	3	12	3
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	58	59	64	64	68	68	71	72	69	71	68	71	66	75	74	82
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Lukio																
Vain savukkeita nykyisin	27	40	26	37	23	33	21	30	19	29	15	29	11	25	8	20
Vain nuuskaa nykyisin	4	0	4	0	4	0	4	0	5	0	7	1	10	1	10	1
Molempia nykyisin	9	1	8	1	7	1	8	1	9	2	13	2	14	3	13	3
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	60	59	62	62	66	66	68	68	67	69	66	68	65	71	69	77
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Ammatilliset oppilaitokset

Vain savukkeita nykyisin	37	51	31	50	24	47	17	41
Vain nuuskaa nykyisin	4	1	5	1	9	1	11	1
Molempia nykyisin	15	3	20	4	24	5	24	6
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	44	45	43	46	43	47	48	52
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

P = Pojat, T = Tytöt. Poikkeamat 100:sta prosentista Yhteensä-riveillä johtuvat desimaalien pyöristyksistä.

Liitetaulukko 3. Nikotiinia sisältävän sähkösavukkeen käyttö (%) savukkeiden ja nuuskan käytön mukaan yläkouluissa, lukioissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Vuosi 2015.

	<u>Ei ole käyttänyt sähkö-savuketta</u>		<u>On kokeillut sähkö-savuketta</u>		<u>Käyttää sähkö-savuketta satunnaisesti</u>		<u>Käyttää sähkö-savuketta päivittäin</u>		<u>Yhteensä</u>	
	P	T	P	T	P	T	P	T	P	T
Yläkoulu										
Päivittäin vain savukkeita	29	26	29	34	27	30	15	10	100	100
Päivittäin vain nuuskaa	45	30	30	30	14	17 [^]	11	22	100	100
Päivittäin sekä savukkeita että nuuskaa	12	9	12	3 [^]	20	17	56	70	100	100
Päivittäin savukkeita, nuuskaa satunnaisesti	12	10	27	28	44	48	17	14	100	100
Päivittäin nuuskaa, savukkeita satunnaisesti	25	33 [^]	36	44 [^]	29	17 [^]	10	6 [^]	100	100
Satunnaisesti sekä savukkeita että nuuskaa	26	23	38	36	29	35	8	6 [^]	100	100
Satunnaisesti vain savukkeita	43	45	37	38	17	16	4	1	100	100
Satunnaisesti vain nuuskaa	49	36	34	38	12	24	5	3 [^]	100	100
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	89	93	9	6	1	1	1	0	100	100
Lukio										
Päivittäin vain savukkeita	44	39	33	39	12	16	11	6	100	100
Päivittäin vain nuuskaa	58	69	30	25 [^]	8	–	4	6 [^]	100	100
Päivittäin sekä savukkeita että nuuskaa	20	40 [^]	29	15 [^]	26	20 [^]	25	25 [^]	100	100
Päivittäin savukkeita, nuuskaa satunnaisesti	23	20	36	46	32	31	8	3 [^]	100	100
Päivittäin nuuskaa, savukkeita satunnaisesti	41	44	43	44	14	9 [^]	2	3 [^]	100	100
Satunnaisesti sekä savukkeita että nuuskaa	42	43	38	40	16	16	4	1 [^]	100	100
Satunnaisesti vain savukkeita	57	60	32	32	9	8	2	0	100	100
Satunnaisesti vain nuuskaa	61	71	29	21	6	7	4	2 [^]	100	100
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	92	93	7	6	1	1	0	0 [^]	100	100

Ammatillinen oppilaitos

Päivittäin vain savukkeita	42	43	27	30	22	20	10	7	100	100
Päivittäin vain nuuskaa	57	68	23	13 [^]	12	5 [^]	8	13 [^]	100	100
Päivittäin sekä savukkeita että nuuskaa	27	30	19	23	27	19	26	28	100	100
Päivittäin savukkeita, nuuskaa satunnaisesti	23	26	27	30	37	35	13	9	100	100
Päivittäin nuuskaa, savukkeita satunnaisesti	44	50	31	21 [^]	21	29 [^]	4	–	100	100
Satunnaisesti sekä savukkeita että nuuskaa	35	40	33	40	21	19	11	2 [^]	100	100
Satunnaisesti vain savukkeita	52	62	29	25	13	11	5	2	100	100
Satunnaisesti vain nuuskaa	50	61	24	26	14	11	13	2 [^]	100	100
Ei lainkaan savukkeita eikä nuuskaa	86	90	9	8	3	2	2	1	100	100

P = Pojat, T = Tytöt. [^]Solussa on alle 10 vastaajaa. – Solussa on 0 vastaajaa. Poikkeamat 100:sta prosentista Yhteensä-sarakkeissa johtuvat desimaalien pyöristyksistä.

Liitetaulukko 4. Sähkösavukkeen (nikotiinittoman tai nikotiinia sisältävän) käyttö (%) yläkouluissa, lukioissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Vuosi 2015.

	<u>Yläkoulu</u>		<u>Lukio</u>		<u>Ammatillinen oppilaitos</u>	
	P	T	P	T	P	T
Ei ole käyttänyt sähkösavuketta	64	75	73	77	58	65
On kokeillut sähkösavuketta	19	15	18	17	19	19
Käyttää sähkösavuketta satunnaisesti	10	8	6	5	15	13
Käyttää sähkösavuketta päivittäin	6	2	2	1	8	3
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100

P = Pojat, T = Tytöt. Poikkeamat 100 prosentista Yhteensä-rivillä johtuvat desimaalien pyöristyksistä.